

Sosyolojik Düşünme, Sosyolojik Düşünce ve Sosyolog İlişkisi Üzerine Bir Deneme

An Essay on Sociological Thinking, Sociological Thought and the Relationship of a Sociologist

Hümeyra SÖNMEZ^a , İlyas SUCU^b

ÖZ	ABSTRACT
<p>Sosyolojiyi bir bilim olarak insan ve toplumla ilgili diğer bilim dallarından ayıran sadece sosyolojinin kendi inceleme nesnesinin farklılığı ve yöntemi değildir. Aynı zamanda toplumsal olay ve olguları "sosyolojik düşünme" dediğimiz bir zihinsel çerçeve içerisinde ele alırızdır. Bu çalışmada sosyolojik düşünmenin, çok nedenlilik, bütünsellik, disiplinlerarasılık, özdüşünümsellik, tarihi kavrayış gibi birden çok özelliğiyle birlikte sosyoloğu, rastgele düşünmekten farklılaştırılan yönü ele alınmaktadır. Bu sayede sosyolog, sosyal yapıların dış yüzeyinin ötesini görmeye ve sosyal olay ve olguları daha geniş bir perspektiften ele almaya başlar. Sosyolojik düşünme, sosyoloğa dünyayı anlama ve değerlendirme hususunda önemli bir zihinsel çerçeve sunar. Bu zihinsel çerçeve ya da sosyolojik tahayyülü sosyolog, sosyolojik düşünce geleneğiyle kurmuş olduğu irtibatla edinir. Sosyolojik düşünce geleneği, sosyologların toplumla ilgili sistemli bilgilerinin toplamı olarak bir sosyolojik fikirler bütünüdür. Sosyolog, bu düşünce geleneğiyle toplum arasında yer alır. Bir taraftan bu gelenek ve düşünme biçimiyle sosyolojik bilgiyi üretir, diğer taraftan da hem sosyolojik geleneği hem de sosyolojik tahayyülü besler, zenginleştirir. Bu çalışma, sosyoloğun kendi düşünce geleneği ve düşünme biçimi ile ilişkisini sorgulamaktadır. Çalışmada öncelikle sosyolojik düşünmenin neliği tartışılacak ve bu düşünmenin özellikleri tespit edilecektir. Peşi sıra ise sosyoloğun düşünce geleneğiyle irtibatı, kendi konumu ve sosyolojik düşünmeyi nasıl edindiği ele alınacaktır.</p>	<p>It is not only the difference and method of sociology's own object that distinguishes sociology as a science from other sciences related to human and society. At the same time, it is the handling of social events and phenomena in a mental framework that we call "sociological thinking". In this study, the aspect of sociological thinking that differentiates the sociologist from random thinking, together with its multiple features such as multi-causality, holism, interdisciplinarity, self-reflexivity, historical understanding, is discussed. In this way, the sociologist begins to see beyond the outer surface of social structures and to consider social events and phenomena from a broader perspective. Sociological thinking offers the sociologist an important mental framework for understanding and evaluating the world. The sociologist acquires this mental framework, or sociological imagination, through the connection he has established with the sociological tradition of thought. The sociological tradition of thought is a set of sociological ideas as the sum of systematic knowledge of sociologists about society. The sociologist stands between this tradition of thought and society. On the one hand, it produces sociological knowledge with this tradition and way of thinking, on the other hand, it nourishes and enriches both the sociological tradition and the sociological imagination. This study questions the relationship of the sociologist with own tradition of thought and way of thinking. In the study, first of all, the nature of sociological thought will be discussed and the characteristics of this thought will be determined. Then, the contact of the sociologist with the tradition of thought, his/her own position and how he acquired sociological thinking will be discussed.</p>
<p>Anahtar Kelimeler</p> <p>Sosyoloji, Sosyolojik Düşünme, Sosyolojik Düşünce, Sosyolog, Toplum</p>	<p>Keywords</p> <p>Sociology, Sociological Thinking, Sociological Thought, Sociologist, Society</p>

^a Doktora Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. Email: humeyras-52@hotmail.com

(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

^b Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. Email: ilyas.sucu@omu.edu.tr

1. Giriş

Sosyoloji, ferdin kendisiyle, bir diğeriyle, içinde hayatı deneyimlediği insan birlikteliğiyle ve bir bütünlük olarak bu insan birlikteliklerinin birbirleriyle olan etkileşimini konu edinen bir bilimdir. Diğer bir deyişle kendimiz ve içinde bulunduğumuz toplumsal bağlamlar hakkındaki sistemli bilgilerimizin bütünüdür. Bu haliyle de bizlere yol gösterici bir disiplindir. İnsanların kendileri üzerine düşünceleri insanlık tarihiyle eş olsa da sosyoloji, ancak 19. yüzyılda sistemli bir bilgi haline gelmiştir. Auguste Comte'un adını verdiği sosyoloji, “toplumsal etkileşimin ve genel olarak insan toplumlarının doğası hakkındaki daha geniş bir dizi sorunla” (Giddens, 2013, s. 63) ilgilenerek günümüze kadar bir bilim olarak varlığını sürdürmüştür. Batı Avrupa’da 16. yüzyıl ve sonrasında yaşanan toplumsal, ekonomik ve siyasal dönüşümler düşün adamlarını toplum üzerine sorgulamaya ve düşünmeye sevk etmiş, bu da sosyolojiyi bağımsız bir disiplin olarak ortaya çıkarmıştır. Sosyoloji ortaya çıkış koşulu itibarıyla toplumsal düzen ve ilerleme sorunu üzerinde durmuş olsa da en genel ifade ile toplumun tümünü anlama çabası içerisinde olmuştur. Başından itibaren sosyolojinin bir bilim olarak görülmesi, toplumu belirli bir disiplin içinde anlamaya çalışmasından kaynaklanır. Bu disiplin içerisinde sosyolog, anlama ve açıklama çabasında olduğu insan birlikteliğinin bir ferdi olduğunu sürekli olarak akılda tutarak, yani toplumla ilişkisini ne tamamen iç içe ne de tamamen kendisinden soyutlayarak kurmaz. Aksine o belli bir entelektüel mesafeyi koruyarak sosyolojik bilgiyi üretir. Sosyolog, çalışma konusunu belirlemekten bilgi edinme yöntemine ve bulgularını yorumlama ve kavramsallaştırmasına değin tüm bu süreci kendi bilim disiplininin geleneği içerisinde sürdürür. “Sosyolojik düşünce geleneği” olarak da bildiğimiz bu sosyolojik birikim aynı zamanda sosyoloğa, “sosyolojik düşünme” yetisi de kazandıran, onu rastgele düşünmekten farklılaştıran bir imkân da bahşeder.

İnsan eylemleri, sosyal olay ve gerçekler her ne kadar değişken ve karmaşık bir yapıda olsalar da sosyolojik düşünmek bu eylem, olay ve gerçeklerin anlamını ve sistem içerisinde oynadığı rolleri açığa çıkarır, toplumsal pratiklerle ilişkisini kurar. Sosyolojik düşünmek başlıca sosyal olayları anlama ve ötesini görme faaliyetidir. Bugün dünyada olup bitenleri kavramak, olayların ardında yatan sebepler ile bu olayların muhtemel sonuçlarına ulaşmak için sosyolojik düşünmeyi bir araç olarak kullanmaktayız. Bu düşünme yeteneği insanın kendi yaşamının anlamını kavrayabilme, var olan veya olabilecek olayların izahını yapabilme, farklı toplumsal yapı ve koşulların etkileşimini değerlendirmeyi mümkün kılar. Bu alışkanlığı kazanmak, çeşitli olgular arasında ilişkiler kurabilmemize olanak tanır ve yeni anlamalara ve açıklamalara bizi ulaştırır. Sosyolojik düşünme, sosyoloğa dünyayı anlama ve değerlendirme hususunda önemli bir zihinsel çerçeve sunar. Bu zihinsel çerçeve ya da sosyolojik tahayyülü sosyolog, sosyolojik düşünce geleneğiyle kurmuş olduğu irtibatla edinir. Fakat sosyolog aynı zamanda hem sosyolojik geleneği hem de sosyolojik tahayyülü besler, zenginleştirir. Bu makalede de sosyoloğun en ayırt edici vasfı olan sosyolojik düşünmenin neliği üzerinde durulacak ve bu düşünme biçiminin özellikleri tespit edilerek tartışılacaktır.

2. Sosyolojik Düşünmek Nedir?

Sosyoloji, insanın içinde yer aldığı insan birlikteliği üzerine düşünme ve söz söylemenin, diğer bir deyişle “kendisi üzerine düşünme”sinin bilimidir. Toplumsal hayatın ilkeleri, yasaları ve düzeni üzerine yapılan bu düşünme ve incelemenin kökeni, derin ve gelişmiş bir düşünce tarihine kadar uzanır. Antik Yunan’da Herakleitos, Platon ve Aristoteles gibi filozoflar toplumun yapısına ilişkin sorgulamalarda bulunan ilk düşünürler olarak kabul edilirler. Sonraları ise, Cicero, Saint Augustinus, Thomas Hobbes, Niccolo Machiavelli, Jean-Jacques Rousseau, John Locke, Baruch Spinoza ve diğerlerinin yaşadıkları çağı, toplum-siyaset ilişkisi içerisinde inceledikleri görülür. 19.

yüzyıla gelindiğinde ise tüm bu felsefi düşünce geleneğine yaslanan Saint Simon, Auguste Comte, Karl Marx, Emile Durkheim ve Max Weber gibi isimler, toplum düşüncesini sistematik bir şekilde ele alarak sosyoloji bilimini oluşturacaklar ve bu bilimin Kıta Avrupa'sındaki ilk kurucuları olacaklardır.¹ Düşünce tarihine bakıldığında zengin bir ekonomik, politik ve tarihsel perspektif içinde *toplum* düşüncesinden bahsedildiği görülmektedir.² Fakat “bağımsız akademik bir disiplin olarak “sosyolojik düşünceler tarihi” çok kısa bir geçmişe sahiptir” (Slattery, 2015, s. 12). 19. yüzyılın toplumsal, siyasal, ekonomik ve düşünsel alanlardaki köklü değişimlerinin ardı sıra bilimlerin içerisinde sorgulama ve arayış, sosyolojinin doğuşuna zemin hazırlamıştır. Bu yüzyıldaki düşünürler insanların geçmişini, şimdiki zamanını ve geleceğini bir çeşit kehanet yoluyla anlamayı arzulamış, insanın ve toplumların bir sentezini yapmak, felsefi antropolojisini oluşturmak istemişlerdir (Mendras, 2008, s. 11). Sosyologlar, toplumu oluşturan şeyin ne olduğu sorusuna yanıt ararken, tarihsel değişimin toplum üzerindeki etkilerini ve toplum-birey ilişkisini anlama ve açıklama girişimlerinde bulunmuşlardır.

“Sosyolojik düşünme nedir?” sorusunu yanıtlayabilmek için öncelikle sosyolojinin ne olduğu ve hangi koşullar altında bir bilim olarak ortaya çıktığı sorularını yanıtlamak gerekir. Etimolojik kökenine bakıldığında dilimize kelime anlamı “toplumbilim” olarak geçen sosyoloji (sociology), Latince eş, arkadaş, birliktelik anlamına gelen “socius” ve Yunanca bilim, akıl anlamına gelen “logos” sözcüklerinin bir araya getirilmesinden oluşmuştur (Marshall, 1999, s. 680). Sosyologlar, bilim anlayışlarındaki farklılıktan dolayı çeşitli sosyoloji tanımları yapmışlardır. Durkheim’e göre sosyoloji, “toplumsal olgu ve olayların bilimi” iken, Weber’e göre “toplumsal eylemi inceleyen bir bilim”dir; Simmel ise, sosyolojiyi “insan ilişkilerini inceleyen bilim dalı” olarak tanımlamaya gitmiştir. Sosyoloji tanımının onu diğer sosyal bilimlerden ayırması gerektiği vurgusu yapan Fichter’e göre “sosyoloji, insan birlikteliği gerçeği üzerinde” (2016, s. 3) odaklanmasının yanı sıra toplumda var olan sosyal etkileşimlerin “örüntüleşmiş düzenlilikleriyle” ilgilenir. Bu bağlamda Fichter, insan birlikteliğine katkıda bulunan her şeyi sosyolojik olarak nitelendirmektedir. Genel bir ifadeyle sosyoloji, “insanın, toplum yaşamının, insan grupları ile toplumlarının bilimsel incelemesi” (Giddens, 2013, s. 38) şeklinde tanımlanabilir. Sosyologlar tarafından farklı tanımlar yapılmış olsa da görüldüğü üzere sosyolojinin öncelikli uğraşının, bir toplumdaki insan eylemlerinin sistematigi üzerine olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Hemen her bilimin kurulmasının özünde yer alan temel itici faktörlerden biri de insan ve toplumun ihtiyaçlarıdır. 16. yüzyıl ve sonrasında Batı Avrupa’da yaşanan toplumsal değişim, toplum/topluluk kavramlarına odaklanmanın, bir arada yaşamının getirdiği sorunsallar üzerine sistematik şekilde düşünmenin yolunu açmış ve bu gelişmeler 19. yüzyılda yeni bir bilimin yani sosyolojinin kurulmasının belirleyici nedenlerinden biri haline gelmiştir. Topluma dair düşünceler birikimini felsefe tarihi içinde görmek elbette mümkündür. Ancak bu yüzyılda özellikle Batı Avrupa’nın toplumsal yapısında gerçekleşen köklü ve ani değişimler sosyolojinin bir ihtiyaç olarak doğmasına neden olmuştur. Bu özelliğiyle Avrupa özelinde insanoğlu, sosyoloji bilimini oluşturarak, toplumsal düzensizlikleri, çatışma ve çelişkileri çözebilme yönünde bilim tarihi açısından önemli tarihsel bir adım atmıştır (Topses, 2010, s. 16-17). Sosyolojinin ortaya çıkışına dair genel kabul ise, Avrupa’da

¹ Burada kastımız kendi üzerine düşünmeyi veya toplum fikrinin gelişimini sadece Avrupa’yla sınırlandırarak Batı merkezli bir açıklamaya varmak değil, modern bir bilim olarak sosyolojinin oluşmasında kendi tarihsel tecrübesine atıfta bulunmaktır.

² Toplum düşüncesinin gelişiminde *Politika ve Medinetü'l Fâzıla* gibi siyaset felsefesi içerisinde konumlandıracağımız klasik dönem örnekler zikredileceği gibi *Mukaddime* gibi bizzat sosyoloji disiplinine temel teşkil edecek bir zemin-metin de zikredilebilir. Fakat 18. yüzyılda toplum fikrinin gelişimi ve ele alınışı biçimi, sosyolojinin bir bilim olarak gelişiminde oldukça önemlidir. Bu konuda kısa bir özet ve kaynakça için bkz.: Ünsaldı, ve Geçgin, 2013, s. 27-52.

özellikle İngiltere ve Fransa merkezli oluşan yeni üretim güçlerinin ve buna bağlı olarak gelişme gösteren üretim ilişkilerinin ortaya çıkardığı toplumsal yapı sorunlarıdır. Akıllı, bilimi ve ulus-devlet yapılanmasını öne çıkaran Aydınlanma felsefesinin gelişimi, yeni bir üretim tarzının ve ilişkisinin belirleyicisi olan Endüstri Devrimi ve bu gelişmelerin siyasal alandaki karşılığı olarak yaşanan 1789 Fransız Devrimi ile tüm bu tarihsel koşullar içerisinde gerçekleşen toplumsal gelişmeler ve karşılıklı etkileşim süreciyle yakından ilgilidir. Diğer taraftan Sezer'in de belirttiği gibi (2015, s. 23) sosyolojinin 19. yüzyılda ortaya çıkışının kökeninde yer alan diğer bir mesele, Batı'nın dünya egemenliğinin sahipliğini ele geçirmesi ve zaman zaman da kendi iç sorunları nedeniyle çöküşün sınırına gelmiş olmasıdır. Batı'nın içinde bulunduğu bu iki olay, sosyolojinin ortaya çıkışının nedenlerini ve gelişimini anlamamızda yardımcıdır. Sosyolojinin bu yüzyılda art arda meydana gelen toplumsal, siyasal ve kültürel değişimlere özellikle de Fransız Devrimi, Endüstri Devrimi ve kentleşmenin beraberinde getirdiği toplumsal bozulmalara muhafazakâr bir tepki olarak ortaya çıktığını söylemek de mümkündür (Turner, 2014, s. 433). Sosyolojinin "anomi, yabancılaşıma, otorite, cemaat" vd. gibi anahtar kavramları, kentleşme ve endüstrileşme süreci boyunca toplumları anlamak ve yorumlamak üzerine oluşturulur. Disipline adını veren 19. yüzyıl erken dönem Fransız düşünürü Auguste Comte, sosyolojiyi bir ilerleme öğretisi, bilimlere hizmet eden "teolojinin sekülerleşmiş ardılı" olarak ele alır (Berger, 2018, s. 18). Comte'un "sosyal fizik" yerine yeni bir terim olan "sosyoloji"yi kullanmasının temelinde muhafazakâr bir tutumun yer aldığı da söylenebilir. Yine Comte sonrası sosyolojinin kurucu isimlerinden Emile Durkheim ise bu yüzyılda "toplumsal olgu"larla açıkladığı ve pozitivistliğe dayandırdığı sosyoloji biliminin, üniversitelerde yer alan akademik bir disiplin olması yönünde çaba harcar. Sosyolojinin bilim statüsü kazanabilmesi ve üniversitelere yerleşmesi için pozitivist paradigmayı temel alması ise, zorunluluk olarak karşımıza çıkar (Dikeçligil, 2017, s. 10). Bu bağlamda kurucu sosyologlar, Avrupa'da 16. yüzyıl ve sonrasında yaşanan köklü toplumsal dönüşümlerin 19. yüzyıldaki toplumsal görünümünü anlamak ve doğa bilimlerinin ulaştığı yasalara toplum bilimlerinde de ulaşabileceğini varsayarak, sosyal gerçekliğin somut bilgisine ulaşmak amacıyla sosyolojiye ihtiyaç duymuşlardır. Sosyolojinin ilk zamanlarına bakıldığında toplumsal düzenin inşasını sağlama, evrensel yasalara ulaşma gibi çabalar mevcuttur. Diğer bir deyişle bu yüzyılda sosyoloji, "sosyal dünyanın ampirik incelemesi" (Kızılcılık, 2008, s. 56) olarak var olur. İnsan doğası karmaşık bir yapıya sahip haldeyken toplumda olup bitenleri anlama ve açıklama görevi, toplumun bilimini gerekli kılmış, bununla birlikte sosyal olayları kendi içinde ve kendileri için incelemenin önemini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

İnsan, toplumun ve tarihin bir ürünü olması bakımından içinde bulunduğu, yer edindiği toplumun biçimlenmesine katkıda bulunur. "Aynı anda hem içinde hem de dışında duran varlıklardan oluşan bir yapı" (Simmel, 2015, s. 40) olarak toplum, hem tarihsel soruşturmanın bir kategorisi (Swingewood, 2014, s. 21) hem de sosyolojinin inceleme alanının temel yapı taşıdır. Farklı şekillerde de olsa diğer sosyal bilim dalları da toplumu inceler. Ancak bu yüzyılda ortak konu olarak ele alınan olaylara öteki bilimlerin getirdiği açıklamalar yetersiz sayılmış ve bu olaylara yeni bir bilim, sosyoloji aracılığıyla yeni açıklamalar aranmış ve toplum olaylarının bütünlüğünün tüm karmaşıklığı içinde ancak sosyoloji aracılığıyla kavranabileceği savunulmuştur (Sezer, 2015, s. 32). Bu noktada sosyolojiye ihtiyaç duyulmasının, sosyolojinin bilim olarak ortaya çıkmasının ardındaki nedenlerden biri de toplumsal bağlamı incelemedeki yorum tarzıdır. Bu anlamda sosyoloji, bireylerin içinde yaşadıkları toplumdan ayrı düşünülmemeyeceğini savunur. Birey ve toplum arasındaki ilişkinin görünmeyen yanlarını vurgulamaya çalışır.

Sosyolojinin ortaya çıkışından itibaren bilim olarak kabul görmesi, sosyolojinin sağlamış olduğu bilimsellik ve oluşturduğu metodolojiden ileri gelir. Bu metodolojinin temelinde ise sosyolojik düşünmek yer alır. Sosyolojik düşünme, sosyolojik düşünce geleneğine (ya da mirasına/birikimine)

bağlı gelişen bir düşünme türüdür. Bu düşünce birikimi bize nasıl sosyolojik düşüneceğimizin cevabını ya da cevaplarını verir. Sosyoloji düşünmek, sosyal gerçeği anlama ve yorumlama hususunda sosyologlara yardımcı olur. Bu bağlamda “sosyolojik düşünme nedir?” sorusuna pek çok sosyoloğun birbirinden farklı fakat “birbirleriyle de konuşan” cevaplar verdiğini görürüz.³ Birey-toplum ilişkisini tarih ve biyografi ile birleştiren, sosyolojinin yöntemine katkıda bulunan C. Wright Mills, *Toplumbilimsel Düşün* eserinde mevcut toplumbilimin toplumsal hayatı tümüyle ele alıp anlamaya çalışmasının önemi üzerine vurgu yaparken *sosyolojik muhayyile* ile bireylerin içinde yaşadıkları dönemi anlayabileceklerini ifade eder. Bireyin hayatının ve toplumun tarihinin tam olarak kavranabilmesi için toplum ve bireyi birlikte ele almak gerektiğini ileri süren Mills, bu iki değişken arasındaki ilişkilerin önemini ortaya koymaktadır. Mills’e göre (1979, s. 14-15), dünyada meydana gelen olayların anlamına varmak ve toplumun içyapısındaki olguları kavramak için sosyolojik düşünmeye başvurulmalıdır. Sosyoloji, toplumsal hayatı tümüyle ele almakta ve anlamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Mills (1979, s. 27) *sosyolojik muhayyileyi*, kendi benliğimizdeki olguları toplumsal gerçeklikler tarafından doğru bir şekilde anlayabilmemize olanak tanıyan belirli bir anlayış ve değerlendirme biçimi olarak ifade eder. Sosyolojiye düşen görev ise “toplum yapısını görünür ve anlaşılır kılmak, bir bütün olarak incelemektir” (1979, s. 127). Çeşitli yapılar arasındaki bağlantıyı doğru anlamlandırabilmek toplumsal yapının önemini kavramış olmaktan geçmektedir. Bu durumu sağlayabilmek için toplumbilimsel düşün yeteneğini kazanmış olmak gerekir. Mills, toplumbilimsel düşüncenin temelinde “insanın kendi yaşamının anlamını kavrayabilmesi, geleceğini görebilmesi, bizzat kendisini de yaşadığı tarih dönemi içinde ele alması ve hayatta yararlanabileceği olanakların farkına varabilmesi için, farklı toplumsal koşul ve konumda yaşayan diğer insanların durumlarını da görebilmesi, bilmesi” gerektiği anlayışının olduğunu belirtir (Mills, 1979, s. 11). Toplumbilimsel düşün yeteneğine sahip olabilmek ise pek çok açıdan önemlidir. Toplumda bulunan sıradan insanlar birey ve toplum, bireyin kendisi ile dışındaki dünya, biyografi ile tarih arasındaki etkileşimleri anlayabilecek düşünsel yeteneğe sahip değildir. Bu nedenle karşılaştıkları sorunları ve güçlüklerin temelinde yer alan yapısal değişimleri görememekte, ele alıp değerlendirememektedirler. Bu açıdan toplumbilimsel düşün yeteneği günümüzde yaşanan olayları anlamamızda önemli rol oynar (Mills, 1979, s. 8).

Sosyolojinin anlamı ve işlevi üzerine önemli bir kaynak olan *Sosyolojik Düşünmek* adlı eserinde Zygmunt Bauman ise sosyolojiyi, “insan dünyası hakkında bir düşünme biçimi” (2015, s. 17) olarak tanımlar. Ona göre sosyoloji, “deneyimlerimizi yeniden değerlendirmeye, muhtemel yorumlarının daha birçoğunu keşfetmeye ve sonuçta şeylerin bugün oldukları gibi ya da bizim olduklarına inandığımız gibi oldukları konusunda daha eleştirel, daha az uzlaşmacı olmaya” (2015, s. 25) yönlendirirken aynı zamanda toplumu daha duyarlı hale de getirebilir. Sosyolojik düşünmek bu açıdan herhangi bir görüşün ya da yorumun kesinliğine dair inançları azaltmaya yardımcı olur. Sosyolojik düşünmenin kendi başına bir güç, “sabitlenme karşıtı bir güç” (Bauman, 2015, s. 25) olduğunu ifade eden Bauman, sabitlenmiş ve baskıcı dünyayı yeniden esneklettiğini, özgürlüğün sınırlarını ve pratikteki etkililiğini arttırdığını düşünür. Sosyolojik düşünmek ayrıca başka hayat tarzlarını anlamaya yardımcı da olabilir. Bauman’a göre hayatın bilinen taraflarının farklı bir biçimde yorumlanabileceğini göstermek sosyolojik düşünme ile mümkündür.

Sosyolojiyi bir tür “bilinç formu” olarak tanımlayan Peter L. Berger ise *Sosyolojiye Çağrı* eserinde, toplumun içindeki insanı ve insanın içindeki toplumu görmeyi sağlayan bakış açısı ile herkesi

³ Bu farklılaşmada ve cevapların ayrışmasında elbette ki sosyoloğun yaşadığı dönemin koşulları göz ardı edilemeyeceği gibi aynı zamanda sosyolojik düşüncenin birikimi de ihmal edilemez. Nihayetinde sosyolog hem yaşadığı tarihsel ve toplumsal bağlamı hem de kendinden önceki tüm açıklama biçimlerini dikkate almak zorundadır.

sosyoloji üzerine düşünmeye davet ederken, aynı zamanda da bu düşünme biçiminin kurallarını sunar. Berger'e göre sosyolojik düşünmek, sosyal yapıların dış yüzeyinin "ötesini görme" sürecidir (Berger, 2018, s. 46). Berger, disiplinin özgüllüğünü, en önemli çalışma konusunu içeren toplum kavramının anlamına ilişkin düşünme biçiminde oluştuğunu düşünür. O, gündelik hayata ilişkin bilinçte saklı olan sosyolojik düşünmenin en çok gelişme gösterebildiği alan olarak tarihsel koşullar, insanların öz bilincinde yaşamış olduğu sarsıntılar ve belirli bir kültürde yaşanan değişimler olarak kabul eder. Ona göre aynı duruma farklı yorumlar açısından bakabilme yeteneği, sosyolojik bilincin oluşturduğu bir özelliktir. Sosyolojik düşünmek, olayların ardındaki nedenleri görmemize yardımcı olurken aynı zamanda bize bir tür bilinç kazandırır. Berger'in ifadesiyle;

"Sosyoloji bize, insanın, onu oluşturan topluma göre var olduğunu ve kendi seçimi olarak bunun dışında bir şey olma çabasının oldukça zayıf, tereddütlü ve ancak nadiren tutkuyla bağlandığı bir şey olabileceğini göstermektedir. Sosyoloji, sosyal olarak verilen bütün kimliklerdeki ucu açık değişkenliği açığa çıkarmaktadır. Dolayısıyla, bizim anladığımız şekliyle sosyolojik perspektifin, insanları bütünüyle verilmiş sosyal kimlikleriyle bir gören bakış açılarıyla yaradılıştan gelen bir uyumsuzluğu vardır. Bunu başka bir şekilde ortaya koymak gerekirse, sosyoloğun gerçekleştirilen eylemin içinde var olan sahne yönetim mekanizmasının oldukça farkında olması gerekir. Herhangi bir rolün kostümleri içindeki aktörlerin ne türden akrobatik hareketlere kalkıştıklarını bilmelidir ve bu durum, onun "mış" gibi görünmelere ontolojik bir statü vermesini oldukça zorlaştırmaktadır. Bu nedendir ki sosyolog, insanlara unvanlar veren her türlü kategoriyle sıkıntılar yaşamak durumunda kalır. Ontolojik içermelerle yüklü oldukları sürece bu tür unvanlar ne yaparsanız yapın içinde az veya çok kötülük taşıyacak birer "boş inanç" tecrübesine dönecektir. Sosyoloji, bizim "Zenci" dediğimiz bir kişinin aslında toplum tarafından o şekilde gösterildiğini ve bu gösterimin onun bu imajı karşılayacak bir şekle girme yönünde baskı yaratıcı olduğunu fakat aynı zamanda bu baskıların keyfi, eksik ve en önemlisi tersine çevirebilir olduğunu anlamamızı sağlar" (Berger, 2018, s. 191-192).

Sosyolojinin ele aldığı problemlerin başka kişilerce problem olarak görülmebileceğini ifade eden Berger, "sosyolojik problemin birtakım yetkililerin ve sosyal alanı yönetenlerin bakış açılarından neden bazı şeylerin 'yanlış gittiği'yle o kadar ilişkili olmayıp ilk etapta bütün bir sistemin nasıl işlediği, onun içindeki bileşenleri ve bütün bunların hangi araçlarla bir arada tutulduğuyla" (Berger, 2018, s. 52) ilgili olduğunu düşünmektedir. Sosyoloğun çözmek isteyeceği problemlerse sosyal duruma, sistemdeki değerlere ve eylem biçimlerini anlamaya dairdir.

Nihayetinde sosyolojik düşünme, diğer düşünme tarzlarından farklıdır. Bu bağlamda sosyolojik düşünme rastgele düşünmekten ayrı tutulmalıdır. Çünkü sosyolojiyle ilgilenmek, sıradan bilgi edinmenin ötesinde, şeyleri geniş bağlamıyla değerlendirme çabasını içerir. Sosyolojik düşünmek, yalnızca bireyi ilgilendirdiğini düşündüğümüz pek çok olayın ardında toplumsal sorunların yer aldığını görebilmemizi sağlar. Bizi gündelik hayatın sıradanlığından uzaklaştırırken yeni bir bakışla toplumun içindeki birey olan ben'i ve bir birey olarak toplumun içindeki ben'e ait ilişkiyi gözler önüne serer. Toplumun bireyi nasıl ve ne şekilde yönlendirdiği ile bireyin toplum içerisinde kendini gerçekleştirme arasındaki bağlantıyı incelemek, çözümlenmek ve yorumlamak sosyolojik düşünmenin bir unsuru olarak sosyolojiye düşmektedir (Giddens, 2013, s. 42). Bu bağlamda sosyolojik düşünmek, toplumsal gerçeği anlama ve yorumlama biçimidir. Bu düşünme biçimini öğrenmek ise, daha geniş bir perspektifle bakabilmektir; günümüzde belirsizliklerle kuşatılmış olan toplumda olup biteni anlamak, ancak sosyolojik düşünmeyle sağlanabilir (Giddens, 2011, s. 18).

3. Sosyolojik Düşünmenin Özellikleri

Sosyolojik düşünmenin nasıl bir düşünme biçimi olduğunu açıkladık. O halde sosyolojik düşünmenin özellikleri nelerdir? Diğer bir deyişle rastgele düşünmenin ötesinde bir düşünmeden söz ediyorsak, bu düşünme biçiminin nitelikleri neler olabilir?

Sosyoloji en başta toplumun bilimi olmakla birlikte o, incelemekte olduğu şeyler gibi, toplumsal ilişkilerde oluşmuştur (Game ve Metcalfe, 1999, s. 8). Öyleyse sosyolojinin diğer disiplinlerle belirli bir düşünce zemininde buluşması gerekir. Bunun sebebi ise, toplumu ve bireyi ele alan her disiplinin sosyolojinin de konusunu oluşturmasıdır. Sosyal konular hakkında yapılacak her bir inceleme, kullanılacak olan yöntemle dair bilimsel ilerleme kuramı gerektirir (Mills, 1979, s. 199). Bilimsel ilerleme ise belirli bir bilgi birikimi üzerine oluşmaktadır ve tek bir kişinin ürünü olmaktan ziyade o konu hakkında düşünen, yorumlayan ve eleştiri getiren kişilerin ürünüdür. Bu anlamda araştırmacının bir konu hakkındaki çalışmasını sürdürebilmesi için kendi çalışmasıyla önceden yapılmış ve yapımı süren çalışmalar arasında bağlantı kurması zorunludur. Bu durumun olabilmesi için bildirimde bulunması ve eleştiriye açık olması gerekir. Kişinin yapmış olduğu çalışmayı başkalarının değerlendirmesi ve eleştirmesi için onu bir biçimde anlatması ve açıklaması gerekir. Bu açıdan “bilgi, en başından beri, kültürel üretim açısından zorunlu kısıtlamaları temsil eden düzenli ifade biçimleriyle iç içe geçmiş, fırtınalı ilişkilerle üretilmektedir” (Game ve Metcalfe, 1999, s. 14). Gerçekten de sosyolojinin de doğuşuna etki eden 19. yüzyılın tüm yeni oluşumları, bilimsel, düşünsel ve sosyal teorikleştirme çabaları ani bir sıçramadan ziyade, birikimsel bir süreç sonucunda inşa edilmiştir (Kızılçelik, 2008, s. 16). Demek ki sosyolojinin bir bilim olarak kendini kabul ettirmesindeki önemli bir özelliği, belirli bir bilgi birikimi üzerine özdüşünümSELLİK sağlayarak kendini oluşturmuş olmasıdır. Düşünme aktif bir süreçtir, devamlılığı ifade eder ve bilgi birikiminin üzerine gerçekleşir. Bu bağlamda sosyolojiyi Mills’in ifadesiyle “**insanın toplumsal hayatını tümüyle değerlendirmeye çalışan ansiklopedik bir çalışma**” (1979, s. 39) olarak nitelendirebiliriz. Sosyolojik düşüncenin tarih boyunca süregelen toplum yapısına ait bilgi birikimi üzerine sağladığı inşa, sosyolojik düşünmenin özelliklerinden ilkinin oluşturmaktadır. Dolayısıyla sosyolojik düşünce geleneği, toplumun tarihi birikimi üzerine kurulmakta olup diğer bilim dallarıyla da ilişkisini genişletmekte ve sosyolojik düşünmeye imkân tanımaktadır.

Sosyoloji, **diğer bilim dallarının bulgularını da dikkate alarak sosyal gerçekliğin en geniş şekliyle kavranmasını** sağlamaktadır. Sosyal bilimler içerisinde psikoloji, tarih, antropoloji, siyaset bilimi, ekonomi, edebiyat ve sosyoloji insan eylemlerini inceleme konusu yapmaktadır. Sosyolojiyi diğer sosyal bilimlerden ayıran ve onu farklı kılan kendi yorumlama ilkeleri, geliştirdiği perspektif ve metodolojisidir. Sosyolojinin diğer toplumsal bilimlerden farkı, toplumsal gerçeğin öteki toplumsal bilimlerce ele alınan kesitleri arasında bütünleştirici özelliğinin bulunmasıdır (Tezcan, 2015, s. 16). Toplumsal dünya üzerinde çok geniş bir etkiye sahip olan sosyolojiyi, toplumun da bir bilimi olarak diğer disiplinlerden yalıtılmamak gerekir. Ama bunu yaparken, sosyolojiyi olası bütün bilimlerin genel bir yığılmasına düşürerek, onun dağılmasına da yol açmamalıdır (Adorno ve Horkheimer, 2010, s. 51). Adorno ve Horkheimer’e göre, sosyolojinin özgüllüğü, diğer disiplinleri de içeren ortak konuların ele almasından ziyade kullanmış olduğu ifade biçiminde, yani tüm konuların toplumsallaştırma yasalarına bağlı olarak ele almasında yatar. Kaldı ki, klasik sosyoloji, başlangıçta “bireyden çok toplumun bütünüdür hareketini” (Adorno ve Horkheimer, 2010, s. 56) göz önünde tutmakta olup, bu bağlamda felsefi geleneğin takipçisi konumundaydı.

O halde toplumla ilgili diğer disiplinlerle sıkı bir ilişkisinin katkısını da hesaba katarak denilebilir ki sosyolojik düşünmek, olaylara ve durumlara **çok yönlü bakabilme** yeteneği kazanmaktadır. Çok yönlü bakabilme yeteneği, sebep-sonuç ilişkilerinde pek çok değişkeni göz önünde tutmayı gerektirir. Bu nedenle bağlı olan faktörlerden birinin gözden kaçırılması, analizlerde eksikliğe yol açar. Sosyolojik düşünme bizlere sosyal olayların çok nedenliğini göz önünde bulundurmaya ve gerçeğin, gerçekte olduğuna en yakın şekliyle anlaşılmasını sağlamaktadır (Birkök, 1998, s. 21). Toplumsal gerçeğin tüm boyutlarıyla ele alınması, sosyolojik düşünmenin kendisine temel aldığı

bir yaklaşımdır. Bu sayede sosyal olaylara çok yönlü bakabilme imkânı, karmaşık yapıdaki toplumsal olayları tüm gerçekliği içerisinde çözümleyebilmeye olanak sağlar.

Sosyolojik düşünebilmenin bir diğer özelliğini ise **yorumlayıcı bakış açısı** oluşturur. Bir davranışın veya olayın anlamının kökenine varmak için “yorumcuların, hareketin aktörünün, deneyim yaşayabilme, rasyonel düşünebilme, hissedebilme, niyetlenebilme vs. konularında kendisi gibi olduğunu var sayması” (Fay, 2005, s. 45) gerekir. Bir deneyimi bilmek için gerekli koşul onu yaşamak değil bu deneyimin ne olduğunu ifade edebilmektir. Bilgi, deneyimlerin kendisinden ziyade bu deneyimlerin anlamının kavranmasına dayanır. Bundan dolayı bilgi bir özdeşimden ziyade yorumlayıcı anlama olarak karşımızda durmaktadır. Tüm bunlara ilave olarak kendimizi ve başkalarını bilmek ise, açığa çıkarma ve açıklama girişimi içerir. Eylemlerin, pratiklerin ve kültürel nesnelerin anlamlarının yorumlanması, zor ve karmaşık bir süreç oluşturur. Fay bunun temel nedenini şu şekilde açıklar:

“Herhangi bir şeyin anlamı, bu şeyin parçası olduğu sistemde oynadığı role bağlıdır ve bu sistem çok karmaşık ve zengin olabilir. Bazı aşikâr hareketlerin anlamını bilmek için, yorumlayıcıların, ilgili insanların inanç, arzu ve niyetlerini anlamaları gerekiyor. Ancak bunları anlamak için de, bunların ifade bulduğu söz dağarcığını bilmek gerekiyor. Bu ise, herhangi bir hareket ya da nesneyi tanımlayan toplumsal kural ve anlayışları bilmeyi gerektiriyor. Dahası, bu özel kuralları kavramak için, bu kuralların parçası olduğu kurumsal pratikler kümesini ve bunların toplumun öteki pratikleriyle olan ilişkilerini de bilmek gerekiyor” (Fay, 2005, s. 161).

Görülüyor ki yorumlamayı gerekli kılan tam da inceleme konusunu oluşturan insan doğasının karmaşıklığıdır. Sosyologların insan doğasının, eylem ve ilişkilerinin karmaşıklığını anlayabilmeleri için zihinsel olay ve durumların bir değerlendirmesini yapmaları elzemdir (Fay, 2005, s. 48). Bunu yapabilmek için de çoğu zaman içinde bulunulan sosyal yapıya duyarlı olmaları gerekir. Başkalarıyla etkileşerek ya da benzer deneyimler yaşayarak da bu duyarlılık artırılabilir. Bu noktada sosyal teoride kullanılan kavramların bir kısmının bilimcilerin teorilerinden ziyade, toplumsal yaşamdan ve gündelik hayat pratiklerinden çıkarıldığı görülür (Fay, 2005, s. 160). Dolayısıyla sosyolojide oluşturulan ve tanımlanan kavramlar, çalışılan gerçeğin bir yansımasını oluşturur. Ancak bunun yanı sıra sosyolojinin bilimselliğini kanıtlamak ya da daha bilimsel olma uğruna yapay bir dile başvurma zorunluluğu da kendini gösterebilmektedir (Bourdieu, 2016, s. 47).

Sosyolojik düşüncenin bizlere aynı dünya hakkında farklı yollarla da düşünebilmenin imkânını sağladığını görebiliyoruz. Bu bağlamda sosyolojik düşünmeyi diğer düşünme tarzlarından ayıran bir nitelik olarak **sağduyuyu**, önemli bir özellik olarak ele almak mümkündür. Sağduyu, bir diğeriyle birlikte yaşayabilmek için ihtiyaç duyulan bilgiyi nitелеmektedir (Bauman, 2015, s. 18). Sosyologların hareket noktasının “her birimizin günlük hayatına girmiş ham bilgi”den (2015, s. 19) oluştuğunu ifade eden Bauman’a göre, yalnızca bu nedenden dolayı sosyoloji, kavramaya çalıştığı deneyimin iç bilgisinden tamamen kopamaz. Sosyolojik düşünme sürecinde yorumlamaya çalışılan deneyimin hem iç hem dış yüzünde mecburen durulmaktadır. Sosyoloji ve sağduyu arasında özel bir ilişki kuran Bauman, “sosyologların araştırdığı türden insan eylemleri ve etkileşimleri, ne kadar dağılmış, bölük pörçük olursa olsun, hepsi failerin kendileri tarafından isimlendirilmiş ve teorize edilmiş” (2015, s. 20) olduğundan, öncesinde sağduyusal bilginin nesnesi haline geldiklerini ifade eder. Bu nedenle failer eylemlerinin anlam taşıdığına bilincinde olup ona göre davranırlar. Aslında sosyologların kullandıkları ve kullanabilecekleri her terimin sıradan insanların sağduyusal bilgisi tarafından verilmiş anlamlar ile yüklü olduğunu vurgulamak gerekir. Sağduyunun sosyolojiye katkısı sosyolojik söylemin herkese açık olmasını sağlamasıdır. Bunun yanı sıra, sosyoloji herkesin katılımı için bir girişimde bulunmaz ancak açıkça belirlenen ya da aşılması zor sınırlar da koymamaktadır (Bauman, 2015, s. 20). Bauman mevcut sosyolojik bilgiyle, hep sosyolojik fikirle dolu olan sağduyu arasına bir sınır çekmenin, sosyolojinin kimliği açısından

önemli bir konu olduğunu ve buna dikkat edilmesi gerektiğini belirtir. Bu bağlamda sosyolojik düşünmenin bir parçasını oluşturan sağduyu, geçmiş deneyimlerimize dayanan bir bilgi olmasından dolayı toplumsal algıyı büyük ölçüde etkilemektedir. Dolayısıyla sosyoloji gündelik bilgi sağlama hususunda sağduyu ile yakından bir ilişki kurarken aynı zamanda kimliğini koruması açısından onu aşmaya çalışır.

Klasik sosyoloji ortaya çıkışı itibariyle topluma ilişkin değişmez yasalara ulaşmak istemiş ve bu yasalarla tüm toplumları kapsamaya çalışmıştır. Oluşturulan yasalar belirli bir dönem içerisinde toplumsal yapıyı anlamaya yönelik girişimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Böyle bir çaba ise tarihten bağımsız olmamıştır. **Sosyoloji ve tarih**, toplum olaylarını bir bütünlük içerisinde kavramaya çalışırken, diğer taraftan, “tarihsel süreçteki dönüşümleri ve değişimleri anlayarak sosyal yapıların, kurumların, insanlar arası ilişki formlarının, bireylerin ve grupların anlamlı eylemlerinin çözümlenmesini” (Kızılçelik, 2008, s. 87) yapmaktadır. Sosyolojinin ana malzemesini tarih oluşturur. Bu bağlamda tarihsel değişimleri toplumsal yapıların değişimi olarak görmek mümkündür. Sosyal yapıda meydana gelen ilişkilerin değişimi, sosyolojiyi tarih ile ilişkilendirir (Mills, 1979, s. 233). Mills’e göre toplumbilim adını taşıyabilecek bir değere sahip olması için sosyolojinin “tarihsel toplumbilim” niteliğini de taşıması gerekir (1979, s. 228). Toplumsal yapıdaki değişimi anlamak için değişimin uzun süre içindeki gelişmelerini ve söz konusu toplumun yapısını değiştiren faktörleri ortaya çıkarmak gerekir. Bir dönemden diğer bir döneme tarihsel geçiş; yani, belli dönemin yapısı diyebileceğimiz olguyu anlamamız için sosyolojinin tarihle bağlantısını ortaya koymamız gerekmektedir (Mills, 1979, s. 236; Kızılçelik, 2008, s. 69-88). Mills, sosyolojinin tarihle kurduğu bağı, “yaşadığı çağ hakkında taşıdığı idea” (1979, s. 255) olarak nitelendirir. Bu idea toplumsal yapıyı analiz ederken sosyolojik düşünme de bizlere tarihsel süreçlerden bağımsız hareket etmemeyi öğütler. Tarih ve sosyolojinin bu kadar iç içe geçmiş olması, sosyolojinin kurucularının teorilerini tarih üzerine inşa etmelerinden kaynaklanır. Yaşadıkları dönemin toplumlarını tarihi referans olarak anlamaya çalışan sosyologlar, hiç bir zaman tarih ile sosyolojiyi birbirinden ayırmamışlardır. Bunun nedeni, sosyolojik düşünmenin “tarihsel kavrayış” temelli olmasından ileri gelir (Kızılçelik, 2008, s. 80). Bu sebeple ki, sosyoloji tarihsel gerçeklikleri ve belgeleri, malzemesi olarak kullanmaktadır. Sosyolojinin ilgi alanını oluşturan toplum ilişkileri toplumsal birikimin, başka deyişle tarihin bir ürünüdür. Bu açıdan da sosyoloji tarih ile iç içedir (Sezer, 2015, s. 57).

Sosyal olay ve eylemleri anlama, bütünü kavrama yolunda **bilimsel ve eleştirel düşünce tarzı** ön plana çıkmaktadır. Eleştirel düşüncede bilimsel gerçeklerin yanı sıra başka değerler de mevcuttur. Bilimsel düşünce sürekli gelişmekte olup öğrenme ve keşfetme yoluyla yeni bilgilerle zenginliğini artırır. Eleştirel düşüncede ise, kişisel görüşler ağırlık kazanmaktadır. Her iki düşünme tarzı da en temelde olguların açıklanmasını amaçlar. Düşünme sürecini “açıklama yapma” olarak ele aldığımızda bir şeyin başka şeyle ilişkisini kurmak, başka şeylerle kıyaslamak ve farklarını açığa çıkarmak olarak değerlendirmek mümkündür. Açıklama, bir olgunun tüm özelliklerini, parçalarının veya işlevlerinin neler olduğunu, birbiriyle ilişkilerini ve nasıl bir araya geldiğini değerlendirmemizde yardımcı olur. Eleştirel düşünme ise bir sorgulama yöntemidir. Oldukça basit ve yüzeysel gibi görünen olayların gerçekte karmaşıklığına ve derinliğine ulaşabilmek için eleştirel düşünme amaca, yorumlara, eldeki bilgilere, varsayımlara, tutarlılığa, kesinliğe ve kullanılan akıl yürütme biçimine yönelik sorular yönelir. Böylelikle eleştirel düşünme bir yargıya varmadan önce bilimsel olguları ve belirli bir durumun bağlamını göz önünde bulundurmaya gerektiren düşünme biçimini temsil eder. Sosyolojik düşünme “görünümlerin ardındaki gerçekleri görmek için ciddi bir entelektüel çaba” (Berger, 2018, s. 47) içerisinde olmayı gerektirdiğine göre, bu çaba, sosyal yapıların ötesini görme sürecini oluşturur. Sosyal gerçekliği kavrayabilmek ve tüm bunlara

ulaşabilmek içinse eleştirel düşünebilmek ve olayların ardındaki nedenleri sorgulamak gerekir. Bu bağlamda sosyoloji “bizzat kendisinin eleştirel konumundan” (Bourdieu, 2016, s. 24) dolayı eleştirel bir bilim niteliği taşır. Bu sayede eleştirel düşünme tarzı ile sosyolojik düşünme bizlere gizli, saklı ve görünmeyen olayların arka yüzünü açığa çıkarma girişiminde bulunur.

Ele alınan tüm bu özellikler sosyolojik düşünme faaliyetini rastgele düşünmeden ayırır ve sosyoloğun, sosyal olay ve olgulara sosyolojik yaklaşmasını sağlar. Sosyolojik düşünmek sosyoloğa ayrı bir yorum tarzı geliştirme imkânı verirken aynı zamanda eleştirel düşünme, tarihsel koşullar içerisinde sosyal olayları anlama ve olaylara çok nedenli bakabilmeyi de mümkün kılar. Sosyolojik düşünme bu noktada yaşadığımız dünya ile iç içe olmasının yanı sıra sağduyuyla da ilişki kurar. Sosyolojik düşünme bize içinde yaşadığımız dünyanın, şimdi olduğundan başka bir boyutuyla farkına varabileceğimizi gösterir. Bu düşün yoluyla süregelen şeylerin rasyonel çözümlemesine gidilir ve bilinmeyene meydan okunur. Özgürlüklerimizin alanını arttırmayı olanaklı kılan sosyolojik düşünebilme yeteneği, aynı zamanda bizi, sınırların aşılmasını yeniden düşünmeye de davet eder.

Sosyolojik düşünmenin öznesi olarak birey, son tahlilde, “toplumun ve kültürün kendisini ifade etmekte kullandığı bir araç olarak” (Sarıbay, 2006, s. 27) ele alındığında, içinde yaşadığı toplum ve o toplumun dayattığı düşünüş biçimi altında var olur. Farkında olmadan çoğu zaman bu düşünüş biçimiyle hareket etmektedir. Bu anlamda toplumsal aktörler kendi içlerinde gizli açıklamalar barındırırlar. Sosyolojik düşünme yeteneği ile sosyolog, burada saklı kalan durumun iç yüzünü açığa çıkarmaya çalışır. Kesintisiz bir süreç olarak ele alınan sosyolojik düşünmenin toplumsal eylem ve olayları sorgulamak üzere kendi soru kalıpları bulunur. Yönelttiği sorular dolayısıyla yaşadığı çağın sorunları üzerine merak etme, sorgulama, anlama ve düşünme faaliyetini mümkün kılar. Sosyolojik düşünmek bizlere “arkasına sığınıp dünyayı unutabileceğiniz konforlu alanlar” sunmanın aksine bizi konfor alanlarından uzaklaştırır, gerçeklerle yüzleştirir (Bourdieu, 2016, s. 27). Tüm bunlarla ilişkili olarak sosyolojik düşünme, yaşadığımız çağı anlama ve yorumlamada sosyoloğa yardımcı olmaktadır. Karşılaşılan bir sorunu, bireyin yaşam sorunları olarak ele alan anlayış ile toplumsal yapının bir sorunu olarak ele alan anlayış arasındaki farkta sosyolojik düşünme varlığını gösterir.

4. Sosyolojik Düşünme, Sosyolojik Düşünce ve Sosyolog

Peki, sosyolojik düşünme öğrenilebilir/öğretilebilir bir düşünme midir? Eğer öyleyse bu düşünme biçiminin kaynağı nedir?

Salt haliyle düşünce, bilim alanında ortaya konulmuş kavram, kuram ve yasaları ifade eder. Pek çok sayıda düşüncenin ya da kavram, kuram ve yasanın bir sentezden geçmesi ise bizi düşünmeye ulaştırır. Kişi, düşünme yetisiyle birlikte sorgulayıcı ve yaratıcı özellikler kazanarak düşünceden düşünmeye geçiş sağladığı gibi; sosyologlar da aynı yolu izleyerek, düşüncelerin mevcut toplumsal yapı ile ilişkisini kurarak düşünmeyi oluşturan kavram ve kuramları inşa ederler. Bu bağlamda düşünmenin ön koşulunu oluşturan ve hem ortaya çıkış süreci hem nedeni olan düşünceyi, düşünmeden ayırmak oldukça zordur. Bu zorluk, birbirleri arasındaki benzerliklerinden olduğu gibi aynı zamanda birlikte var olmalarından da kaynaklıdır. Bununla birlikte, **düşünme** ve **düşünce** kavramları incelendiğinde, aralarında önemli bir fark olduğu anlaşılır. Düşünme, aktif bir eylemi; düşünce ise, bir nesne, aktif eylemden etkilenen ögeyi temsil eder. Bir başka deyişle düşünmek kendi kendine olan bir faaliyetken; düşünce, düşünmenin nesnesi ve çıktısıdır. Diğer bir deyişle düşünmenin oluşturduğu şeyi başkalarına aktarma durumudur. Yani düşüncede, düşünmenin başka bilinçlere gönderimi söz konusudur. Bu ayrım çoğu zaman gözatılmemekte olup her iki kavram birbirine karıştırılmaktadır. Aynı durumun sosyolojik düşünme ve sosyolojik

düşünce için de geçerli olduğu söylenebilir. Oysa iki kavram da farklı gerçekliklere tekabül etmektedir. Sosyolojik düşünme, “sosyal olguların bağlı buldukları kuralların bir düşünme tarzı veya bir kavrayış şekli olarak sosyoloğun zihinsel faaliyetlerini düzenlemesidir” (Birkök, 1998, s. 18). Sosyolojik düşünce, mevcut sosyal gerçekliğin oluşturmuş olduğu bir birikim iken; sosyolojik düşünme, bu birikimin oluşturduğu yorumlardan belli bir düşünme biçimi sağlayarak muhtemel olayların anlaşılması çabasıdır. Sosyolojik düşünme, sosyolojinin ortaya koyduğu bir tutum olarak değerlendirilebilir. Düşünmenin oluşumunda ve ortaya çıkmasındaki faktörleri sosyolojik düşünme için de ele alabiliriz. Düşünme kısıtlamalardan uzak olarak, görüşlerin farkına varma ve sorgulama, etkili soru yönelme ve konu ile ilgili geniş bilgi edinme vs. gibi birtakım özellikleri içerisinde barındırır. Düşünmenin iki türü mevcuttur. Biri gündelik/pratik düşünme, diğeri ise bilimsel düşünmedir. Gündelik düşünme daha çok pratik hayatta kullanılmakta olup, karşılaştırmalar yapma, bağlantıları ve biçimleri kavrama yetisi iken, bilimsel düşünmeyi ise, bir konu üzerinde sistematik bir şekilde düşünülerek zihinden geçirme etkinliği olarak tanımlayabiliriz. Düşünme, bilgi ya da düşünceye bağlı olarak gelişir. Sosyolojinin mevcut iki düşünmeyi de içerisinde barındırması çalışma konusunun sunmuş olduğu toplumu kapsayıcı özelliğinden kaynaklıdır. Sosyolojik düşünmenin malzemesini toplumun bizzat kendisi oluşturur. Bu sebeple ki sosyoloji, gündelik düşünme pratiklerini uygularken aynı zamanda ortaya koyduğu metodoloji ile düşünceleri oluşturan kavram, kuram ve yasalarla bilimsel düşünme yönünü de ortaya koymaktadır.

Bir tutum olarak ele alınan sosyolojik düşünme, bir taraftan sosyolojik düşünce geleneğinin içinde oluşurken diğer yandan da onu sürekli olarak besler, zenginleştirir. Sosyolojik düşünce geleneğinin oluşmasında belirli kurallar dizisi rol oynamıştır. Bu kurallar disiplinin yöntemini yani düşünsel bir girişimi ifade eden araştırma planını ortaya çıkarmıştır. Yöntem bilimsellik sağlamanın yanı sıra sosyolojik düşünmeye ışık tutarken aynı zamanda sosyolojik düşüncenin zeminini oluşturmuştur. Bu açıdan sosyolojik düşünmenin yollarını sosyolojik düşünce geleneğinden, bu geleneği oluşturan sosyologlardan ve onların kuram ve kavramlarından edinebilmek mümkündür. Sosyologlar, bir taraftan sosyolojik düşünce birikiminden faydalanırken diğer taraftan da sosyolojik düşünme yetisini de kazanmış olurlar. Sosyolojik düşünce geleneğinin sağlamış olduğu aktarım sayesinde sosyolojik düşünmenin bilincine varılabilmektedir. Düşünme, düşünce geleneği ve bilgi yoluyla sosyologlar, genel bir çerçeve içerisinde sosyolojik bilginin ne olduğuna, sosyolojik bilginin kaynaklarına ulaşabilmektedirler. Bu noktada “Sosyolojik bilgi nereden ve nasıl edinilmektedir?” sorusu karşımıza çıkar. Sosyolojik bilginin kaynağını “insanların sergiledikleri tutum ve davranışlar” (Birkök, 1998, s. 16) oluşturur. Tutum ve davranışların gözlemlenmesi veya mülakat, anket, rapor ve doküman analizleri sosyologlar için bilgi edinme yollarındandır. Sosyologlar, bilimsel kanıtlarını ortaya çıkaran kuralları geliştirmeye çalıştıkça yöntemsel problemler üzerinde düşünmek zorunda olduklarını da görürler. Bu sebeple metodoloji, sosyolojinin vazgeçilmez ve geçerli bir kısmını oluşturur (Berger, 2018, s. 24-25).

Sosyolojik düşünce geleneği her ne kadar süreklilikler barındırıyor olsa da bunun yanı sıra büyük kırılmalardan da beslenir. Bu kırılmalar farklı yorum tarzlarını doğurur.⁴ Geleneği oluşturan ve ona kimliğini veren şey ise fikirlerdir. Bu bağlamda Nisbet, “cemaat, otorite, statü, kutsal ve yabancılaşma” kavramlarının sosyolojik düşünce geleneğini oluşturan kurucu fikirler olduğunu ifade eder. Ona göre, asıl önemli mesele “bir geleneğin ya da geleneği oluşturan kavramların canlılığını sürdürme meselesi”dir (Nisbet, 2013, s. 434). Geleneği oluşturan ve devamlılığını

⁴ Sosyologların toplumsal olay ve olgulara yaklaşım farklılığı, sosyoloji içerisinde birden çok geleneğin oluşmasını sağlamıştır. Çatışmacı, Rasyonel/Faydacı, Durkheimci ve Mikro-Etkileşimci gelenek, ilk elde sayacağımız temel gelenekler olarak karşımızdadır. Konuyla ilgili iyi bir kaynak için bkz.: Collins, Randall (2015). *Sosyolojide Dört Ana Gelenek*. çev. Ümit Tatlıcan. İstanbul: Sentez.

sağlayan fikirlerin belli başlı özellikleri mevcuttur. Öncelikli olarak, bu kurucu fikirlerin kapsayıcı olması gerekir (Nisbet, 2013, s. 6). Tek bir birey ya da grupla sınırlı olmamalıdır. Beraberinde bu fikirler mutlaka bir sürekliliğe sahip olmalıdır. Bu bağlamda geçmişte olduğu kadar şimdi de gözlemlenebilmelidir. Son olarak sosyolojik düşünce geleneğini oluşturan bir fikir ayırt edici ve mutlak anlamda bir fikir olmalıdır.

Sosyolojik düşünce geleneğinin oluşmasına yardımcı olan kuramlar ve yöntemler, sosyologlar eliyle sosyolojik muhayyilenin geliştirmesi hususunda önemli rol oynamıştır. Yöntem bu noktada kurucu sosyologların izlediği entelektüel bir yol olarak görülmektedir. Kuram ve yöntemin ana amacı ise, “düşünceleri berraklaştırmak”, “toplumbilimsel imgelemi kısıtlamaktan çok, onu özgürleştirmek”tir. Fakat Mills (1979, s. 189) bu konuda, “‘Yöntem’ ve ‘Kuram’ yönünden ustalaşmak demek, kendi bilincinden ve vicdanından başkasına bağlı olmayan bir düşünür olmak; neyle uğraşıyorsa onun varsayımlarını ve zorunlu sonuçlarını bilerek kendini çalışmasına verebilmek, çalışmak demektir. Salt ‘Yöntem’ ve ‘Kuram’ yönünden ustalaştırılmış biri olmak ise, dünyamızda olan-bitenler üzerinde çalışmaktan, bunlara ilişkin bir şeyler aramaktan ve bulmaya çalışmaktan uzak kalmak demektir” diyerek bir tehlikeye de dikkat çeker: Toplumdan ve toplumun gerçeklerinden uzak kalma tehlikesi. Bu bağlamda yöntem ve kurama ilişkin tartışmalar nelerin temel sorun sayılması gerektiği ile yakından ilişkilidir. Sosyolog yaşadığı çağın sorunları ile ilgilenir. Bu sorunların nasıl ve hangi koşullar altında oluştuğu ve nasıl şekillerde çözülebileceği onun ele almış olduğu temel tartışmalar içindedir.

Sosyolojik düşünce geleneği içerisinde sosyoloğun tavrı da ayrıca önemli bir rol oynar. Bu bağlamda Berger “Sosyoloğu nasıl düşünmeliyiz?” sorusu üzerine tam da sosyologların oluşturmuş olduğu ideal tip kavramıyla açıklamada bulunur. Ona göre bir bilim insanı olarak sosyolog, kişisel tercih ve yargılarından sıyrılarak çalışma nesnesine yaklaşmalı, normatif değerlendirmelerden ziyade tüm bunlardan arınmış bir biçimde algılamaya çalışmalıdır (Berger, 2018, s. 29). Kendi çalışmalarını yürütürken bilimsel kurallara başvurmalıdır. Yöntem bu noktada sosyolog için amaçtan ziyade amaca ulaşmada yardımcı bir kaynak olarak ele alınmalıdır. Sosyolog, toplumu anlamak için çeşitli araçlar kullanır. Mesela bu araçlardan biri istatistiki tekniklerdir. Fakat yalnızca istatistiki veriler salt sosyolojiyi oluşturan unsur olamaz. Bütün bu veriler sosyolojik bir yoruma tabi tutulduklarında ve sosyolojik bir teorik çerçeveye oturtulduğunda sosyoloji haline gelmiş olurlar. Bu anlamda “salt sayıp dökme ve hatta sayılabilen farklı şeylerin birbiriyle olan bağıntısını kurma, sosyoloji demek değildir” (Berger, 2018, s. 23). Sosyolog, kullandığı kavramlar yani biliminin oluşturduğu terminoloji konusunda düşünmeli ve dikkatli olmalıdır. Elbette ki gündelik dili kullanır ve onu bir kavram olarak sosyoloji literatürüne ekleyebilir, çünkü ondan yeni bir dil oluşturması beklenemez. Fakat sosyoloğun ilgisi öncelikle teoriktir, yani anlamanın kendisine yöneliktir. Çalışma konusunu bütün insan eylemlerinde bulan sosyolog, gözlemlerden ve diğer bilimsel verilerden hareketle kavram/kuram üretmeyi amaçlar. Bu kavramlar/kuramlar sayesinde toplumsal yapıyı anlamak ve yorumlamak daha kolay hale gelir. Bu bağlamda kurucu sosyologlar toplumları bir bütün olarak incelemişler ve genelleyici yasalar ortaya çıkarmışlardır. Sosyolojide mutlak gerçekler ve değişmez sebepler bulunmamaktadır. Bunun yerine, toplumun gerçeği ve ona bağlı kurallar mevcuttur. Toplumdaki gerçeklerden yola çıkarak olguların bilgisinden olguları inşa eden toplumsal yasaların bilgisine ulaşılır. Sosyoloğun temel amacı teori geliştirerek çeşitli sosyal olay ve olguları açıklamak için araştırmada bulunmasıdır. Bu çerçevede içerisinde olayları gerçekte var oldukları gibi ele almak ve anlamak sosyolojik düşünce ile ilişkilidir. Sosyolog pek çok şeye ilgi duyabilir, ama onun asıl ilgisi insanların dünyasına, kurumlarına ve tarihlerine olmalıdır. Bourdieu’nun (2016, s. 28) ifade ettiği gibi bir sosyolog kendinden önce gelen kurucu sosyologların kavramlarından, bilimsel yöntem ve tekniklerinden

oluşan mirası, onun deyişiyile “birikmiş sermayeyi” etkili şekilde kullandığı, olay ve durumlara eleştirel bir yaklaşım sergilediği, baskılanmış, sansürlenmiş ya da gizlenmiş olanı ortaya çıkardığı, toplumsal dünyayı anladığı ölçüde iyi bir donanım kazanır. Tüm bunlar ideal tip kavramında sosyoloğu inşa eden unsurlar olarak karşımıza çıkar.

Sosyolojik düşünme kendini gündelik hayatın akışı içerisinde pek çok etkileşimin oluşturduğu pratiklerde bulur. Bu etkileşim sürecinde “insan, öteki ile toplumsallık ilişkisi içinde birisiyle alışveriş halinde, ona karşılık veren olarak” (Gasset, 2014, s. 105) ortaya çıkmaktadır. İnsan “ben” olduğunu, bir diğeri ile toplumsal ilişki sırasında fark eder. Biz ve ötekini oluşturan değerler, insanların eylemlerine yön vermesi için seçtikleri ile sosyal etkileşim süreci sırasında oluşur ve bu etkileşimin etkisiyle değişir. Değerler aynı zamanda kültürün önemli bir yapı taşını da oluşturmaktadır. Değerler adını verdiğimiz bu şey, tam da biz ile ötekinin ortaya çıktığı yerde anlam kazanır. Bu anlamın tekabül ettiği gerçeklik, kendisini sosyolojik düşünmede hissettirir. Gündelik hayat pratikleri içerisinde insan çok sayıda role sahiptir. Bu roller insanın kendi gerçeği olarak toplumsallığın içinde oluşur. Sosyolog aynı zamanda incelediği toplumun bir üyesidir. Bu nedenle düşünme sürecinde kendini toplumsallığa dâhil etmesi gerekir. Bununla birlikte sosyoloğun bulgularını kendi değer yargıları ve inançlarıyla karşılamaması gerekir. Sosyolog, inceleme konusu yaptığı insan birlikteliğinin bir üyesi ve etkileneni durumundadır. Bu bağlamda “toplumun da bir üyesi olarak sosyolog, değerden bağımsız kalabilir mi?” tartışması, sosyoloji disiplininin ilk oluşumundan beridir sürmektedir. Sosyolojideki bu tartışma Weber’in sosyolojinin değerden bağımsız olduğuyla ilgili düşüncesinde yatar. Bu, sosyoloğun herhangi bir değeri olmadığı ya da olmaması gerektiği anlamına gelmez. Nitekim hiçbir şekilde bağlı bulunulan değer olmaması sosyal bir varlık olan insan için imkânsızdır. Bununla birlikte sosyoloğun kişisel değerleri, içinde sosyalleştiği kültürün değerlerini yansıtmaktadır (Fichter, 2016, s. 11; Tezcan, 2015, s. 2). Sosyolog da gündelik hayatında bir öğrenci/öğretmen, farklı rol ve statülere sahip biri veya farklı insan birlikteliğine bağlı bir kişi olarak birçok değeri içinde barındırır. Sosyolog “çalışma konusu seçimiyle ve bu konuları tasarlama şekliyle” kendisinin değerler dünyasını öne çıkarır. Ancak onun görevi herhangi bir değer yargısında bulunmak ya da değer tercihlerini dayatmak değildir (Lahire, 2020, s. 32-33). Tüm bunların yanı sıra Berger’in de ifadesiyle (2018, s. 16) sosyoloğun yapacağı çalışmaların sınırları içerisinde yalnızca bir temel değeri bulunmaktadır ki o da bilimsel ahlaktır. Bilimsel ahlak sosyolojik düşünce geleneğinin de önemli bir parçasıdır. Sosyolog, çalışma konusuna bir insan olarak önyargı, kanaat ve duygularını hesaba kattığı durumda bunun farkına varmalı, önyargıların anlaşılması ve kontrol edilmesi hususunda çaba göstermelidir. Bu bağlamda sosyoloğun rolü gerçeği olduğu gibi ifade edebilmektir, onu yargılamak ya da takdir etmek değildir. Olay ve durumlara çok yönlü bakabilme özelliği sosyolojik düşünmenin bir niteliğidir. Bu sayede sosyolog ideolojilerden ve söylemlerden kendini yalıtır. Sosyoloji, bireylerin içinde yaşadıkları toplumdan ayrı düşünülemediğini savunur. Birey ve toplum arasındaki ilişkinin görünmeyen yanlarını vurgulamaya çalışır. Bu noktada sosyolog görevini yapmıyorken de toplumun içinde yaşamakta, ona dâhil olmaktadır. Onun yaşamı aynı zamanda kaçınılmaz bir şekilde çalışma konusunun parçasını oluşturur. Bu durum ne kadar güçlükler barındırıyor olsa da sosyolog bu ayrımın her zaman farkında olmalıdır.

5. Sonuç

Sosyolojiyi; fert-fert, fert-toplum ve toplum-toplum etkileşiminde açığa çıkan bilgilerin sistemli bir bütünü olarak ele aldığımızda, bu sosyolojik bilginin üretimi, birikimi, aktarımı süreçlerinde üç temel unsur karşımıza çıkar: Sosyolog, toplum ve sosyolojik düşünce geleneği. Sosyoloğun konumu ise, toplumla sosyolojik düşünce geleneği dediğimiz sosyolojik birikimin arasında yer alır. Kendi geleneğine yaslanarak, oradaki kavram-kuram ve yöntemlerden beslenerek topluma sorular

sorar, toplumsal olay ve olguları anlama ve açıklama çabası sürecini yürütür. Sosyolojik birikimden yoksunluk, körlüğe ya da toplumsal gerçekliğin içinde kaybolmaya yol açar. Bu sebeple sosyolojik düşünce geleneği bir harita gibidir. Arazinin kendisi olmasa da araziyle ilgili fikir verir, yol gösterir. Sosyolog ise aynı zamanda bu geleneği açıklamalarıyla besler, yeniler. Bu sayede bu gelenek içinde birden çok anlama/açıklama modelleri ve yöntembilim oluşur.

Sosyoloğun toplumla sosyolojik gelenek aracılığıyla kurmuş olduğu bu ilişki ise sosyolojik düşünme dediğimiz bir toplumsal muhayyile içerisinde sürdürülür. Bu düşünme biçimi sosyoloğu, toplumla ilgili araştırmalar ve açıklamalar yapan diğer ilgililerden ayırarak onu farklılaştırır. Meseleleri, çok nedenli bir bakış açısıyla ve bütünsellik içerisinde değerlendirme, gerek bilgi edinme sürecinin gerekse de elde edilen bulguların sürekli olarak eleştiriye tabi tutulması ya da özdeşleşimselliğin her an devrede olması, sosyolojinin kendi disiplini dışındaki diğer açıklama biçimlerinin sonuçlarından faydalanması, tarihle kurulan yakın ilişki ve ele alınan meseleyi tarih içinde kavrama ve son olarak da sosyolojinin toplumsal çıkarı gözeterek çalışmalarını sürdürmesi, ilk elde sıralayacağımız sosyolojik düşünme özellikleridir. Sosyolojik düşünce bu özellikleriyle birlikte rastgele düşünmeden farklılaşır. Bu düşünme biçimini sosyologlar kendi sosyolojik gelenekleri içinde öğrenir ve aktarırlar. Bu sayede hem sosyolojik düşünce hem de sosyolojik düşünme, bir sürekliliğe ve yeniliğe tabi olarak varlığını sürdürmektedir.

Sonuç olarak Sosyoloji isimli eserinde *Sosyoloji Okumanın İnsana Kazandırdığı Bilgiler* başlığı altında yazdıklarıyla Nurettin Topçu'nun (2013, s. 25-27) şu ifadeleri, sosyoloğun sosyolojik düşünce birikimiyle elde ettiği sosyolojik düşünmeyi özetleyecek mahiyettedir:

1. ...[S]osyoloji bizim hayat hakkındaki bilgimizi tamamlayarak *daha başarılı şekilde yaşamamızı sağlayıcıdır*... Sosyoloji kültürü, bizi bu sahalarda (aile, din, devlet, ekonomi, sanat) bilgili yapar, hareketlerimizi değerlendirir. Bu sebepten yalnız uzmanlar değil, (...) herkese gereklidir. Çevresini iyi tanımayan insanın adımları daima sürçmeye mahkûmdur.

2. *Sosyoloji, insanlığın geçirdiği evrim hakkında fikirler verir* ve böylelikle insanı geniş görüşlü yapar. (...) Siyasî, dinî ve ahlakî taassubu ortadan kaldıracak olan, sosyoloji bilgisidir.

3. Cemiyet olayları aynı zamanda tarihin konusu olan olaylardır. (...) Tarih ilmi sosyolojiye, konusu olan olayları takdim edici ve zaman içinde varlığa sahip geniş bir lâboratuvarı andırmaktadır. Sosyoloji ise, tarihteki olayların meydana geliş sebeplerini ve evrimlenmelerinin şartlarını meydana çıkarmak suretiyle, onları açıklayıcıdır.

4. *Sosyoloji, bizim vatandaş olarak daha mükemmel yetişmemizi sağlayıcı* bilgiler veriyor. İnsan, içinde yaşadığı cemiyet realitesini iyi tanıdığı nispette ona hizmetlerde bulunabilir, onu sevebilir ve şuurla bağlanabilir.

Kaynakça

- Adorno, T. W. ve Horkheimer, M. (2010). *Sosyolojik açılımlar*. (Çev. M. Sezai Durgun, Adnan Gümüş). Ankara: BilgeSu Yayınları.
- Bauman, Z. (2015). *Sosyolojik düşünmek*. (Çev. Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2021). *Sosyoloji ne işe yarar?* (Çev. Akın Emre Pilgir). İstanbul: Ayrıntı.
- Berger, P. (2018). *Sosyolojiye çağrı*. (Çev. A. Erkan Koca). 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Birkök, M. C. (1998). *Sosyolojik düşünme ve metodolojisi*. Elektronik Sürüm. İstanbul.
- Bourdieu, P. (2016). *Sosyoloji meseleleri*. (Çev. Filiz Öztürk, Büşra Uçar, Mustafa Gültekin, Aslı Sümer). Ankara: Heretik.
- Collins, R. (2015). *Sosyolojide dört ana gelenek*. (Çev. Ümit Tatlıcan). İstanbul: Sentez.
- Dikeçligil, F. B. (2017). *Ontolojiyi hatırlamak*. Konya: Çizgi.

- Fay, B. (2005). *Çağdaş sosyal bilimler felsefesi*. (Çev. İsmail Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fichter, J. H. (2016). *Sosyoloji nedir*. (Çev. Nilgün Çelebi). 3. Baskı, Ankara: Anı Yayınları.
- Game, A. ve Metcalfe, A. (1999). *Tutkulu sosyoloji*. (Çev. Osman Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gasset, O. (2014). *İnsan ve herkes*. (Çev. Neyyire Gül Işık). İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens, A. (2011). *Sosyolojinin savunusu*. (Çev. İbrahim Kaya). İstanbul: Say Yayınları.
- Giddens, A. (2013). *Sosyoloji*. Yayına Hazırlayan: Cemal Güzel. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Kızılçelik, S. (2008). *Sefaletin sosyolojisi*. 2. Baskı, Ankara: Anı Yayınları.
- Lahire, B. (2020). *Sosyoloji ve "sözde mazeret kültürü"*. (Çev. Ertan Kuşçu, Mustafa Gültekin). İstanbul: Açılımkitap.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. (Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürücü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mendras, H. (2008). *Sosyolojinin ilkeleri*. (Çev. Buket Yılmaz). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mills, C. W. (1979). *Toplumbilimsel düşün*. (Çev. Ünsal Oskay). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Nisbet, R. (2013). *Sosyolojik düşünce geleneği*. (Çev. Yusuf Kaplan). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Sarıbay, A. Y. (2006). *Toplumun mantığı*. İstanbul: Alfa Akademi Yayınları.
- Sezer, B. (2015). *Sosyolojinin ana başlıkları*. İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Simmel, G. (2015). *Bireysellik ve kültür*. (Çev. Tuncay Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Slattery, M. (2015). *Sosyolojide temel fikirler*. Yayına Hazırlayan: Ümit Tatlıcan, Gülhan Demiriz. 8. Baskı, İstanbul: Sentez Yayınları.
- Swingewood, A. (2014). *Sosyolojik düşüncenin kısa tarihi*. (Çev. Osman Akınhay). 4. Baskı, İstanbul: Agora Yayınları.
- Ünsaldı, L. ve Geçgin, E. (2013). *Sosyoloji tarihi*. Ankara: Heretik.
- Tezcan, M. (2015). *Sosyolojiye giriş*. 8. Baskı, Ankara: Anı Yayınları.
- Topçu, N. (2013). *Sosyoloji*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Sociology is the science of thinking and speaking about the human association in which the individual is involved, the act of thinking about himself. Sociology, which offers a scientific analysis of people, groups of people and societies, is a guiding discipline in this state. Although people's reflections on themselves are the same as human history, sociology becomes a systematic knowledge only after the social changes and formations in Western Europe in the 19th century. The social, economic and political changes in Western Europe in the 18th and 19th centuries prompted sociologists to question and think about society. The explanations brought by other sciences to the events that were considered as a common subject in this century were deemed insufficient and explanations were brought to these events through a new science, sociology. Seeing sociology as a science from the very beginning stems from trying to understand society within a certain discipline. In addition, the style of interpretation in examining the social context is effective in seeing it as a science. The fact that sociology has been accepted as a science since its emergence is due to the scientificness that sociology has provided and the methodology it has created. The basis of this methodology is sociological thinking. Sociological thinking is a type of thinking that develops depending on the tradition of sociological thought. Thinking sociologically, helps sociologists to understand and interpret social reality. Sociological thinking is the activity of understanding social events and seeing beyond. It can also help to understand other lifestyles and make society more sensitive. Sociological thinking, which plays an important role in our understanding of current events, helps to reduce beliefs about the certainty of any opinion or interpretation. While helping us see the reasons behind events, it can also give us a kind of consciousness. In this sense, being able to think sociologically should be distinguished from thinking randomly. Sociological thinking, which provides understanding and interpretation of social reality, enables us to see that social problems are behind many events that we think are of interest to the individual. In terms of sociology, it combines with every discipline of social sciences that deals with society and the individual on a certain ground of thought. In this sense, sociological thinking, which has the characteristics of an encyclopedic study, builds on the knowledge of the social structure. The tradition of sociological thought is built on the historical accumulation of society, expanding its relations with other branches of science and allowing sociological thinking. With this feature, it provides the broadest understanding of social reality by taking into account the findings of other branches of science. Sociological thinking has an integrative feature as it is based on other social sciences. This thinking, which requires considering many variables in cause and effect relationships, gives the person the ability to look at events and situations from multiple perspectives. Sociologists need to make an assessment of mental events and situations in order to understand the complexity of human nature, actions and relationships. Another element of providing this is the interpretive perspective, which also constitutes the characteristic of sociological thinking. Sociological thinking allows us to think about the same world in different ways. In this context, one quality that distinguishes sociological thinking from other thinking styles is common sense. Common sense qualifies the knowledge needed to live with one another. While common sense ensures that sociological discourse is open to everyone, it greatly influences social perception because it is knowledge based on our past experiences. Another feature of

sociological thinking is that it is not independent of history. History provides an understanding of social events as a whole. In this context, historical changes are considered as changes in social structures. Understanding social events and actions is important in sociological thinking. For this reason, scientific and critical thinking style comes to the fore in the way of comprehending the whole. While thinking sociologically gives the opportunity to develop a different style of interpretation, it also gives the opportunity to think critically, to understand social events in historical conditions and to look at events with multiple reasons. All these features form the elements of sociological thinking.

Sociological thought is an accumulation created by the current social reality. Sociological thinking is an effort to understand possible events by providing a certain way of thinking from the interpretations of this accumulation. Sociological thinking can be evaluated as an attitude put forward by sociology. Considered as an attitude, sociological thinking, on the one hand, is formed within the tradition of sociological thought, on the other hand, it constantly supports it. While the method sheds light on sociological thinking in the formation of the tradition of sociological thought, it also creates a set of certain rules of sociological thought. In this respect, it is possible to obtain the ways of sociological thinking from the tradition of sociological thought, the sociologists who make up this tradition, and their theories and concepts. While sociologists benefit from this tradition, they also learn the ability to think sociologically. Thanks to the transfer provided by the tradition of sociological thought, it is possible to become conscious of sociological thinking. In the tradition of sociological thought, the attitude of the sociologist also plays an important role. Thus, the sociologist appeals to the concepts, scientific method and techniques of the founding sociologists who came before him. The sociologist is also a member and affected by the human association that is the subject of the study. In this context, he establishes his own values relationship with the choice of study subject and the way of designing these subjects. However, the role of the sociologist is not to make any value judgments or to impose value preferences. The role of the sociologist is to be able to express the truth as it is. In summary, the sociologist uses sociological thinking as a tool to understand and explain social events and phenomena between society and the accumulation of sociological thought tradition.